

рали и никого нѣмалѣ равенѣ на себѣ си.

Великитѣ военни подвизи на Фридриха го турили още приживе въ числото на най великитѣ полководци отъ всичкитѣ времена и народи. Справедливата присѣда на потомството потвърдила общия гласъ на съвременниците и турила Фридриха Великий, като полководецъ, нарѣдъ

съ Александра Великий, Аннибала, Юлий Цезаря и Густафъ-Адолфа, а войнитѣ и военнитѣ му дѣйствия признала за едно отъ най добритѣ достояния на военната история на новитѣ времена и на историята за искусството на водението войната, напълно достойно за най подробно изучаване.

З а к л ю ч е н и е.

Любопитно е да направимъ едно общо сравнение между най забѣлжителнитѣ военни дѣятели отъ този периодъ, като ги съединимъ въ една обща картина на сподвижници и противници на високостоящия надъ тѣхъ главенъ дѣятелъ — Фридрихъ II, да вникнемъ, какви сж били единитѣ и другитѣ, гдѣ въ тѣзи картина е свѣтлината и гдѣ мрака. Това сжщо може да послужи за оцѣнка на военно-историческитѣ събития въ това време, главния интересъ на които безспорно се състрѣдоточава въ войнитѣ на Фридриха, силескитѣ и особенно седмогодишната.

Ако дисциплината, както е признато, е душата на армиитѣ, то главата имъ — по ума и волята — сж тѣхнитѣ прѣдводители и правителствата, на които тѣ сж подчинени. Въ това отношение, всичко по чудесенъ начинъ било съединено на страната на Пруссия, като страна отбраняваща се, слѣдователно по слаба. Еднакво прѣвѣсходни били и душата на прусската армия — дисциплината ѝ и ума и волята на главата ѝ — на Фридриха, нейнъ прѣдводителъ и сжщевременно господарь, и — ще прибавимъ — на главнитѣ му сподвижници. Това съчетание на прѣвѣсходството имъ, единственъ виновникъ на което билъ самъ Фридрихъ, заключава въ

себѣ си тайната на онѣзи извънрѣдна нравственна сила, която била на негова страна и побѣдоносно наддѣляла физическата или вещественна сила. За самия Фрадрихъ, като полководецъ, двигателъ и ръководител на всичко, доста бѣше казано по горѣ, при изображението на живота, личността и подвизитѣ му. Достойни за него били и всичкитѣ му сподвижници, и особено най забѣлжителнитѣ отъ тѣхъ. Не е своенравието, благоволенieto и милоститѣ, които сж издигали послѣднитѣ на степенъта на най добри негови сподвижници, но нестѣмнитѣ имъ лични достоинства и цѣлия рѣдъ отлични военни подвизи, независимо отъ происхождението, много или малко високо. И ако тѣ се различавали съ нѣщо помежду си, то само по голѣмия или малкия кржгъ на дѣйствията и по неизбѣжното между хората разнообразие въ характеритѣ. Но тѣхъ ги въодушевлявало едно общо чувство, една обща мисль съ главата имъ, Фридриха — чувството на любовта къмъ отечеството и неговото благо, мисльта за неговата опасность и необходимостта, священния дългъ да го защитятъ и спасятъ. Послушната, покорната нему и на тѣхъ, прѣкрасно-дисциплинирана армия, не-